Tunnistus ja rekisteröinti –hevosenkokoinen asia

Näin loppuvuodesta niillä talleilla, joissa keväällä syntyi varsoja, vierailee vakiokalustoon kuulumaton virkamies, tunnistaja. Tunnistaja on yleensä alueen hevosjalostusliiton toiminnanjohtaja, ja hänen työnään on tunnistaa kaikki syntyvät varsat ja maahantuodut hevoset. Ilman tunnistusta hevosta ei saa rekisteröityä.

Tunnistajan unelmapaikka on siisti ja valoisa talli, jossa tunnistettava varsa odottaa puhtaana tunnistajan vierailua. Sen jalat on pesty mudasta ja karvapeite harjattu, jotta oikea väri erottuisi helposti.
- Ei niitä nyt sen kummemmin puunata tarvitse, kunhan varsa on niin puhdas, että väri ja merkit erottuvat, naurahtaa Etelä-Suomen Hevosjalostusliiton toiminnanjohtaja Hannu Rantala.

Viimeiseksi Etelä-Suomen Hevosjalostusliiton toiminnanjohtaja Hannu Rantala vielä tarkistaa, että mikrosiru meni paikalleen, on luettavissa, ja että numero varmasti täsmää.

Tunnistaja työssään

Unelmapaikassa varsa on totutettu käsittelyyn ja riimuun, se seisoo sieväsi paikallaan värin ja merkkien kirjauksen ajan ja antaa isommitta vastusteluitta ottaa verinäytteen. Isoa hätkähdystä ei unelmapaikassa synny edes mikrosirun asettamisesta harjanjuureen, varsa korkeintaan vähän säpsähtää. Sitten vielä tarkistetaan että mikrosiru on paikallaan, ja päästetään varsa takaisin leikkeihinsä. Kun varsa saa paperit, se ei huku koskaan. Mikrosirulla pystytään aina varmistamaan, että kyseessä on varmasti sama eläin, joka papereihin on kirjattu. Väri ja merkit saattavat olla hankalasti tunnistettavia, tai aivan samanlaiset kahdella hevosella. Tummanruunikoiden lämminveriravureiden erottaminen toisistaan on ulkopuoliselle käytännössä täysin mahdotonta. Mikrosirunumero on kuin ihon alle asennettu henkilötunnus, se on ja pysyy, ja on jokaisella hevosella oma.

Todellisuudessa kaikki tallit eivät tietenkään ole juuri sellaisia kuin alussa kuvailtiin. Rantala kuitenkin lohduttaa, ettei tunnistajan tuloa kannata jännittää.
- Varsasta täytyy tietenkin voida erottaa merkit, mutta jos talli on ahdas ja pimeähkö, niin varsan voi ihan yhtä hyvin tunnistaa ulkona.

Käsittelystäkään ei kannata kantaa huolta. Normaalisti käsitelty, ihmiseen luottava varsa riittää tunnistajalle.
- Tunnistajat kohtaavat satoja varsoja. Jos joku on vähän raisumpi kuin toinen, niin ei sitä kummastella. Persoonia ne hevosetkin ovat. Sitä paitsi tunnistajilla on vankka kokemus kurittomienkin varsojen käsittelystä, eikä ihan pienestä säikähdetä. Tienkin jos verinäytteen otto osoittautuu mahdottomaksi, niin sitten asian annetaan olla ja eläinlääkäri tulee ottamaan näytteen, Rantala kertoo.

Tosin kohtuus kaikessa, varsojen villeydessäkin. Rantala myötää, ettei ihan urbaania legendaa ole sellaisetkaan tarinat, joissa tunnistus on aloitettu pyydystämällä varsoja, joilla ei ole koskaan ollut riimua päässään, puhumattakaan että ihminen olisi käynyt niitä viittä metriä lähempänä...

Rantalan tyyli on kirjata ensin ylös hevosen väri ja merkit, sitten on verinäytteen ja viimeiseksi mikrosirun vuoro.
- Jotkut tunnistajat ajavat kaikilta varsoilta karvat siitä, mihin mikrosiru tuikataan. Itse en sitä tee, ellei varsalla nyt ihan mahdoton talvivilla ole. Usein varsa säikkyy jo parturointikoneen ääntä korvanjuuressa ja alkaa hötkyillä, jolloin mikrosirun laittaminen vaiketuu entisestään.
- Verinäytteen ottoa varsa ei yleensä hätkähdä, se on vähän kuin hyttysen pisto. Mikrosirun asetinneula on paksumpi, ja tuntuu vähän enemmän, mutta kun sen laittaa nopeasti ja epäröimättä, niin varsa ei edes ehdi huomata pikku kirpaisua ennen kuin se on ohi.

Mikrosiru on laitettu vuodesta 2000 alkaen kaikille lämmin-

veriravuri- ja suomenhevosvarsoille. Muiden rotujen varsoille mikrosirun asettaminen on ollut vapaaehtoista ja maksullista. Ensi vuoden alusta Suomessa mikrosirutetaan kaikki syntyvät varsat rodusta riippumatta.

Verinäytteen tarkoituksena taas on perimän selvittäminen, toisin sanoen varmistetaan että varsa on juuri niistä vanhemmista, joista sen väitetään olevan. Perimän voi selvittää myös jouhinäytteestä, mutta verinäytettä suositaan.

- Verinäyte on nopempi ja helpompi tutkia. Lisäksi sen ottaminen on hevoselle itseasiassa kivuttomampaa, vaikka monet kuvittelevat toisin. Jouhinäytteenotossa jouhia pitää nyhtää pieni tukko juurineen, ja se on varsasta usein huomattavasti epämiellyttävämpää kuin nopea hyttysenpisto neulalla, Rantala selvittää.

Hannu Rantala meritsee tarkkaan muistiin kaikki kimon suomenhevostammavarsan tunnistetiedot ja merkit ennen verinäytteenottoa ja mikrosirun laittamista.

Paljon muutakin kuin tunnistusta

Vaikka hevosten tunnistaminen on hevosjalostusliittojen ehkä näkyvin työ, kuuluu sarkaan paljon muutakin. Hevosjalostusliitot, joita Suomessa on kuusitoista, järjestävät alueellaan vuosittain tamma- ja varsanäyttelyitä, sekä huolehtivat tunnistusten lisäksi koko astutuskirjanpidosta. Oriinpitäjät ilmoittavat astutukset syksyisin hevosjalostusliittoon, ja kun astutuksesta syntyy varsa, niin kasvattaja ilmoittaa liittoon sen syntyneeksi. Myös kuolleena syntyneet varsat ja luomiset ilmoitetaan liittoon. Hevosjalostusliitoilla on näin ollen tärkeä tehtävä täydentää Suomen Hippoksen ylläpitämää hevosrekisteriä.

Hevosjalostusliitoista saa myös neuvontapalvelua ja liitot järjestävät alueillaan koulutuksia eri hevosalan asioista.

Kaikki hevoset tunnistettava vuoden 2009 loppuun mennessä

EU:n komissio on antanut hevoseläinten tunnistamisesta asetuksen, joka astuu voimaan 1.7.2009. Sen mukaan kaikki hevoseläimet on tunnistettava ja rekisteröitävä vuoden 2009 loppuun mennessä. Ravureiden kohdalla käytäntöön ei tule muutoksia, sillä ravurit ovat tälläkin hetkellä erittäin tarkkaan rekisteröityjä.

- Kyllä käytännössä kaikki ravihevoset rekisteröidään. Vaikka hevonen olisi syntynyt ihan kotisiitoksen tuloksena, niin se rekisteröidään silti, koska sinne radallehan niiden kanssa halutaan. Kilpailemaan taas ei pääse, ellei hevosta ole rekisteröity kilpailuoikeudella Hippokseen, Anne Sutinen Suomen Hippoksen jalostusosastolta kertoo.

Sääntöjen mukaan sekä suomenhevosvarsa että lämminverivarsa on tunnistettava ja sirutettava syntymävuotta seuraavan maaliskuun loppuun mennessä, jotta ne saisivat kilpailuoikeuden. Myös astutukseen ja tunnistukseen liittyvät velvotteet (astutus- ja varsamaksu maksettu oriinpitäjälle, tunnistus maksettu hevosjalostusliittoon) täytyy teoriassa olla hoidettu tuohon päivämäärään mennesä, käytännössä asianosaisten kanssa on mahdollista kuitenkin neuvotella esimerkiksi maksuajasta. Jonkin näköinen sopimus käytänteistä on osapuolten välillä kuitenkin oltava, muuten varsa jää armotta ilman kilpailuoikeutta. Jalostukseenkin rekisterikirjoja tarvitaan.

- Suomeen tuodaan esimerkiksi Ruotsista ja Yhdysvalloista jalostuskäyttöön eläimiä. Nekin tunnistetaan käytännössä kaikki ajallaan. Jotta syntyvä varsa rekisteröitäisiin Suomessa syntyneeksi, täytyy sen emänkin olla ensin rekisteröity Suomeen. Ja ne varsat ovat kyllä niin hyväsukuisia, että omistajat ehdottomasti haluavat niille kilpailuoikeuden, Sutinen naurahtaa.

Sutinen muistuttaa, että joku varsa saattaa toki jäädä rekisteröimättä ajallaan, jos kasvattaja ei ole hoitanut velvotteitaan. Sellaisetkin puhdasrotuiset ravurit kannattaa rekisteröidä, vaikkei niille kilpailuoikeutta saakaan. Jos kyseessä on hyväsukuinen tamma, sitä voi rekisteröitynä käyttää jalostukseen. Jos tammaa ei ole lainkaan rekisteröity, ei sen varsallekaan saa kilpailuoikeutta vaikka kyseessä olisi täysin puhdasrotuinen yksilö.

- Yleensähän kilpailuoikeuden saaminen on kiinni siitä, ettei kasvattaja ole maksanut varsamaksua ajoissa oriin omistajalle. Suurin osa kasvattajista kuitenkin ehdottomasti haluaa kilpailuoikeuden varsalleen, siksihän niitä varsoja tehdään. Silloin kasvattaja on saattanut sopia oriinomistajan kanssa maksuaikaa varsamaksulle. Tällaisissa tapauksissa varsa tunnistetaan normaalisti, se sirutetaan ja siitä otetaan verikokeet, mutta rekisteriin se merkitään vasta kun syntymätodistus on toimitettu Hippokseen kuittina maksetusta varsamaksusta.

Ratsuissa paljon rekisteröimättömiä

Ratsupuolella rekisteröimättömyys on suurempi ongelma.

- Arviolta noin 5000 hevosta on rekisteröimättä. Tarkkaa lukua on mahdotonta sanoa. Lisäksi on näitä, joista paperit on toimitettu tänne Hippokseen, mutta jokin oleellinen paperi puuttuu eikä hevosta siksi ole voitu merkitä kirjoihin, Mirka Kivelä Suomen Hippoksen ratsu- ja poniosastolta kertoo.

- Lain mukaan hevoseläin ei saisi ylittää rajaa, jos sillä ei ole mukanaan hevospassia tai rekisteritodistusta. Rajojen kontrollissa on kuitenkin rankasti toivomisen varaa, sillä koko ajan niitä kuitenkin tulee, vaikkei pitäisi. Esimerkiksi paperittomina rajan yli tuodut shetlanninponit ovat jo ongelma. Usein niihin ikävä kyllä liittyy myös eläinsuojelutapauksia... Suomessa hevosten ostajienkin pitäisi muistaa vastuunsa ja olla ostamatta paperitonta ponia. Niin kauan kun joku niitä ostaa, niin kauan niitä tuodaan, Kivelä huokaa.

- Eikä auta yhtään, että ponilta löytyy mikrosiru. Jos se on tullut rajan yli ilman papereita, niin sen papereita ei alkuperämaasta

Rantala näkee työssään kaiken ikäisiä, kokoisia, rotuisia ja värisiä hevosia. Tässä tunnistettavavana shettlanninponitamma varsoineen. Musta tamma on tuotu Ruotsista ja sen paperit ovat kunnossa. Varsa on rautiaankimo ja Suomessa syntynyt.

enää saa. Useinhan on niin, että rekisteröimistoimenpiteet ovat jääneet alkuperämaassa kesken, ja ponin tiedot ovat jollain tunnistajalla, mutta keskusjärjestöstä niitä ei löydy edes mikrosirunumerolla. Suomessa tällaisen ponin saa rekisteröityä ilman sukutietoja toki tilastorekisteriin, jos muuten paperit ovat kunnossa. Monelle shetlanninponin hankkineelle perheelle on vaan tullut ikävänä yllätyksenä, että tällaisella ponilla ei pääse esimerkiksi ajamaan poniravilähdöissä, eikä niiden varsojakaan rekisteröidä puhtaina shetlanninponeina, vaikka ne niitä olisivatkin.

Ensi vuodeksi kevennetty rekisteri

Surullisimpia tapauksia ovat kuitenkin ne hevoset, joiden alkuperästä ei ole mitään tietoa. Ei tiedetä ovatko ne syntyneet Suomessa, onko ne tuotu tänne joskus, tai miten ne polveutuvat. Ensi vuoden ajaksi on tulossa ratkaisu näidenkin tapausten rekisteröimiseksi.

- Koska kaikki hevoseläimet on rekisteröitävä ensi vuoden kuluessa, myös muulit, aasit ja seeprat, perustetaan niin sanottu kevennetty rekisteri, johon voidaan rekisteröidä hevonen siinäkin tapauksessa, että sitä ei esimerkiksi tilastorekisteriin saa, Kivelä kertoo.

Tämä kevennetty rekisteri on auki vain vuoden 2009. Sen takia on erittäin tärkeää, että jokainen Suomen hevoseläin rekisteröidään ensi vuoden kuluessa. Muuten hevonen jää lainsuojattomaksi. Ja jos kyseessä on tamma, ei sen varsojakaan saa jatkossa rekisteröityä, jos emää ei rekisterissä ole. Ensi vuoden toimilla saattaa siis olla kauaskantoiset seuraukset.

Rekisteröintiurakkaa helpottaakseen hevosjalostusliitot järjestävät ensi vuonna joukkotunnistustapahtumia, joissa on mahdollista saada hevonen tunnistetuksi helposti.

- Esimerkiksi ratsutallien pitäjät voivat itse ehdottaa hevosjalostusliittoon joukkotunnistustilaisuutta tallillaan. Ensi vuoden aikana näissä tilaisuuksissa saa alennusta tunnistusmaksuista, jos paikalla on yhtä aikaa paljon tunnistettavia.

Rekisteröinti saattaa vaikuttaa myös vakuutuksiin

Hevosen rekisteröinti Hippoksessa on edellytys sille, että hevosen voi teurastaa. Pelkästään teurastusta varten hevosta ei kuitenkaan voi rekisteröidä, sillä passin myöntämisestä on oltava kulunut vähintään kuusi kuukautta ennen kuin hevosen saa viedä teuraaksi. Rekisteröinti myös parantaa omistajan oikeusturvaa, kun hevosen papereissa lukee oikean omistajan tiedot. Rekisteröinti saattaa vaikuttaa myös hevosen vakuuttamiseen.

- Tällä hetkellä meillä on vain yksi vakuutus, johon vaaditaan, että hevonen on rekisteröity Suomen Hippokseen. Se on Agria ratsun Maksimihenkivakuutus (laajin mahdollinen henkivakuutus ratsuhevoselle). Olemme kyllä tietoisia, että rekisteröintipakko on tulossa, ja se saattaa vaikuttaa käytäntöihin ensi vuonna, mutta ainakin vielä nyt hevosen voi vakuuttaa myös ilman rekisteröimistä, Mari Luukkonen vakuutusyhtiö Tapiolan eläinvakuutusosastolta kertoo.

- Tietysti vakuutuksen myöntämisen yhteydessä hevonen pitää olla yksilöity, ja mikäli hevosella ei ole rekisterinumeroa, niin siitä vaaditaan luonnollisesti tarkemmat tunnistetiedot, Luukkonen selvittää.

Nämä paperit tarvitset rekisteröidäksesi tuontihevosen

- Jotta hevonen rekisteröitäisiin sukutiedoilla, on sillä oltava alkuperämaan jalostusjärjestön virallinen hevospassi tai rekisteritodistus.
- Sen lisäksi hevosella on oltava tuontitodistus. Tuontitodistukseksi kelpaa lähtömaan eläinlääkärin tekemä terveys- ja tunnistustodistus, tai vaihtoehtoisesti hevosen maahantuojan kirjoittama todistus hevosen maahantulosta.
- Omistajanvaihdostiedot maahantuojalta nykyiselle omistajalle asti.

Kun hevonen on tunnistettu ja nämä paperit toimitettu Hippokseen, mekitään hevonen rekisteriin.

- Maahan tulee myös paljon hevosia niin sanotulla ”kisapassilla”, eli alkuperämaan kilpailukirjalla. Kisapassi ei ole virallinen hevospassi. Tällaisen hevosen saa kuitenkin rekisteröityä ilman sukutietoja (tilasto). Kisapassia voidaan hyödyntää hevosen iän arvioinnissa.
- Jos hevosella ei ole mitään dokumenttia iästä, tulee eläinlääkäri pyytää tekemään hevosesta ikäarvio hampaiden perusteella.
- Ikätodistuksen lisäksi hevosesta toimitetaan tunnistuksen yhteydessä Hippokseen tuontitodistus (kts. yllä) ja omistajanvaihdokset maahantuojalta nykyiselle omistajalle (kts. yllä).

Mikäli hevosella ei ole tuontitodistusta, eikä sen alkuperästä ole mitään tietoa, tai hevosesta ei ole olemassa väliomistajanvaihdoksia maahantuojalta nykyiselle omistajalle, voidaan se rekisteröidä vuoden 2009 aikana auki olevaan kevennettyyn rekisteriin. Kevennetyssä rekisterissä hevosta ei nimetä, ja sen omistushistoria aloitetaan nykyisestä omistajasta. Hevoseläin kulkee kevennetyssä rekisterissä kuvan ja tunnistetietojen perusteella.

Johanna Virtanen